

Stora Kveks by var en solskiftad radby där alla gårdarna i byn hade en del i varje åker och äng. Gårdens plats på bytomten och gårdstomtens bredd bestämde var varje gårds teg låg på åkrar och ängar och hur bred den var. Kvekgården motsvarar gården CD. Gårderna var inhägnade med gärdesgårdar för att förhindra att djuren tog sig in.

KVEKGÅRDEN SOM MUSEUM

Kvekgården är unik på så sätt att den inte har förändrats särskilt mycket sedan ca 1860. Bondedottern Lotta Lundevall blev då ensam ägare till gården, men kunde inte driva den vidare, utan var tvungen att sälja ifrån jorden. Hon behöll dock husen som underhölls nödortfärdigt. Lotta blev 97 år gammal och efter hennes död 1926 såldes gården till Sydvästra Upplands hembygdsförening som renoverade den

och invigde den som museum år 1934.

Sedan 1948 ägs Kvekgården av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Den blev förklarad som byggnadsminne 2003. Skyddet gäller för både gården som sådan, men också som ett exempel på

hur man uppfattade bondekulturen på 1930-talet. Lagunda hembygdsförening använder den som hembygds gård och ordnar visningar.

UPPLANDS FORNMINNESFÖRENING
OCH HEMBYGDSFÖRBUND

www.hembygd.se/uppland

Lagunda Hembygdsförening
ÖRSUNDSBRO • UPPLAND

www.hembygd.se/lagunda

Produktion: Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund
Text och illustration: Göran Ulväng • Formgivning: Renée Edlund

Foto: Bengt Backlund, Upplandsmuseet 2018

KVEKGÅRDEN

Kvekgården i sydvästra Uppland är en av Sveriges bäst bevarade bondgårdar på ursprunglig plats, med byggnader från sekelskiftet 1800.

I Kveks by låg vid denna tid nio gårdar på rad, omgivna av åker-, ängs- och skogsmarker. Bondefamiljernas liv präglades av förrådshushållning. Nästan allt arbete var inriktat på att lägga upp förråd som skulle räcka under vinterhalvåret. En gård som denna försörjde ett hushåll på fem till åtta personer: bonden, hustrun, några barn, dräng och piga samt tillfälligt anställda. Samtidigt skulle det finnas tillräckligt många som kunde arbeta så att produktionen av spannmål, kött, smör, ost, ull, m.m. säkrades. En del av arbetet utfördes gemensamt i byn, t.ex. underhåll av stängsel och vägar.

Det var en tid av begynnande marknadsekonomi. Den bördiga jorden gav stora överskott av råg och vete som såldes som spannmål, mjöl och brännvin till Bergslagen och Stockholm, dit det fraktades vintertid på slädar. Ängar och betesmarker odlades upp till åkermark, vilket ledde till brist på vinterfoder och bete, och begränsade hur många djur man kunde hålla. Skogarna överutnyttjades som betesmark vilket förhindrade återväxten. Timmer och gärdesgårdsvirke fick köpas från skogsbygderna och salt, fisk, humle, lin, tyger och metaller köptes i städer, på marknader och av gårdfarihandlare.

KVEKGÅRDEN SOM DEN SÅG UT OMKRING 1830

UTANFÖR BYN SMEDJA OCH BADSTUGA

I byn fanns också smedja och badstuga, som ägdes gemensamt av gårdarna och som för eldfarans skull var placerade på avstånd från byn. Smedjan användes för reparationer av redskap. Badstugan var multifunktionell och användes för att torka och röka livsmedel, men kunde även användas för linberedning.

De två **LADORNA** bestod av två logar vardera med ett tröskgolv i mitten. I samband med skörden på hösten bands säden samman i kärvar som lämnades att torka på åkrarna. Efter torkning fördes kärvarna till ladorna där de staplades på logarna ända upp till taket. Under vintern tröskades kärnorna ur axen genom att man slog på säden med slagor, varvid kärnorna slogs ur. Halmen användes som foder, till strö eller till taktäckning. Östra ladan revs i slutet av 1800-talet och den västra ladan på 1930-talet.

I **FODERLADAN** och på loften under taken förvarades hö och halm till djuren. Hö togs på ångar som låg vid byn. Det slogs i juli och augusti, torkades genom att hängas upp på stölar och kördes sedan hem med häst och vagn.

GÖDSELSTACKEN innehöll gödsel och avföring från gårdens djur och människor. På vårvintern lastades gödseln på kärror och kördes ut på åkrarna, där den sedan spreds och myllades ned under värbruket.

I **FÅR- OCH HÖNSHUSET** fanns gårdens fyra-fem tackor och några höns. Fåren gav förutom ull och kött även talg, för tillverkning av talgljus, som användes till belysning inomhus och till lyktor.

STALLET hade plats för fyra hästar samt en foderbod där hö, halm och havre förvarades. Hästarna var gårdens viktigaste djur och sköttes av männen. Under sommarhalvåret användes de i jordbruket och på vinterhalvåret fick de dra foror med spannmål till Bergslagen eller Stockholm.

SPANNMÅLSBODEN hyste gårdens förråd av säd, gryn och mjöl. Bröd, välling, gröt och öl stod för 80 procent av familjens näringsintag. Spannmål var också basen i brännvinstillverkningen.

BRYGGHUSET användes vid bryggning av öl, brännvinsbränning och som tvättstuga. Huset revs troligen på 1860-talet.

BOSTADEN är en så kallad parstuga med en stuga (kök) i öster och en anderstuga i väster. I stugan fanns en öppen spis med bakugn, vilken var husets huvudsakliga värme- och ljuskälla. Här bodde familjen under vinterhalvåret och här sov man, lagade och åt maten, och ägnade sig åt slöjd och textilt hantverk. Anderstugan var till vardags förrådsrum, vid högtider en festlokal.

I **BÄCKEN** hämtas vatten till djur och människor.

GÅRDENS ODLINGSLAND låg strax norr om bostaden, på andra sidan bäcken. Här odlades kål, rovor och grönsaker samt en del kryddor. Potatis odlades på åkermark och förvarades i en jordkällare.

I **VISTHUSBODEN** eller matboden förvarades torkade, rökta, saltade och syrade livsmedel, som t.ex. kött, olika typer av korvar, samt den saltade strömming som man hade köpt. Här hängde även stora förråd av rågbröd.

DRÄNGSTUGAN användes sommartid då man hade extra arbetskraft inkallad för att hinna med ängsslåtter och spannmålsskörd. Vintertid bodde drängen i stugan tillsammans med familjen.

I **VEDBODEN** förvarades ved till spis, bakugn och brygghusets spis.

I **SLÖJDBODEN** förvarades de verktyg som användes för reparationer och underhåll av gårdens byggnader, gärdesgårdar, redskap och husgeråd.

FÄHUSET hade plats för fem-sex kor och några kalvar. Korna gav mjölk och kött, men även gödsel till åkrarna. Kvinnorna ansvarade för såväl utfodring, mjölkning och mockning som livsmedelshandtering. Mjölken förädlades till smör och ost som kunde lagras under lång tid. Djuren stod inne en stor del av året, från oktober till slutet av maj, för att kunna mjölkas och för att man skulle kunna ta tillvara gödseln.

Nuvarande parkeringsplats

Nuvarande lada
hitflyttad 1934

Bodar

Stuga

Lada

